

Vägbank i Glanshammar

Glanshammar 7:2 och 7:3
Glanshammar socken
Närke

Johnny Rönngren & Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
utredningen markerat i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2019:11

Författare Johnny Rönngren & Annica Ramström

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Norra delen av utredningsområdet närmast Gamla Arbogavägen.
Foto från öster.

Foto Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:11

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2

Vägbank i Glanshammar

Glanshammar 7:2 och 7:3

Glanshammar socken

Närke

Johnny Rönngren & Annica Ramström

Lst dnr 431-2781-2018

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Örebro
Landskap	Närke
Socken	Glanshammar
Fastigheter	Glanshammar 7:2 och 7:3

Fornlämningsnummer	—
Lämningstyp	—
Datering	—

Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 2
Länsstyrelsens beslutsdatum	2018-05-30
Länsstyrelsens diarienummer	431-2781-2018
Arkeologgruppens projektnummer	Ag2018_42

Projektledare	Annica Ramström
Fältpersonal	Helmut Bergold och Johnny Rönngren

Undersökningstid	2018-10-03 till 2018-10-04
Exploateringsyta	6 300 m ²
Undersökt yta	240 m ² , 160 löpmeter
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

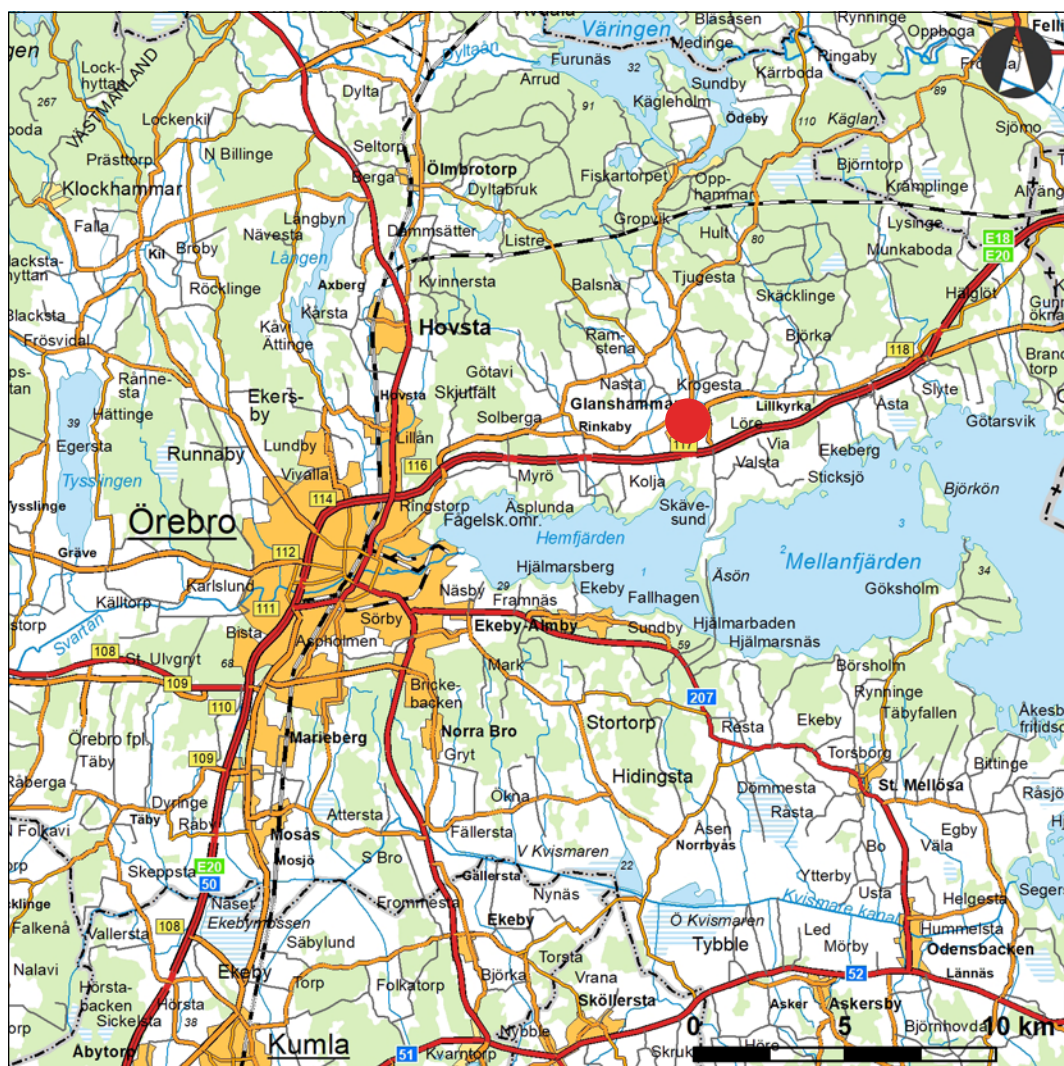
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd tillvaratogs

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	7
Tidigare undersökningar.....	8
Syfte och frågeställningar	10
Metod	10
Resultat.....	11
Tolkning.....	13
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	13
Referenser	14
Bilagor	15
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	15

Figur 1. Karta över Glanshammarstrakten med den aktuella utredningsplatsen markerad med rött. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB fick i uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län att utföra en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheterna Glanshammar 7:2 och 7:3, Glanshammars socken, Närke, i samband med kommunens detaljplanearbete för området.

Vid den arkeologiska utredningen framkom lämningar efter en äldre vägbank som löpt mellan Gamla Arbogavägen, vid Glanshammars kyrka och byn Eldvalla. Vägen var uppbyggd med upp till 0,4 meter stora stenar i botten och över detta en vägyta av sand och grus. Vägen utgör en övrig kulturhistorisk lämning.

Inledning

Inför ny detaljplan för del av Glanshammars tätort i Örebro kommun har Arkeologgruppen AB genomfört en utredning etapp 2 inom fastigheterna Glanshammar 7:2 och 7:3. Fältarbetet utfördes den 3 och 4 oktober 2018 av Helmut Bergold och Johnny Rönngren. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Örebro län och kostnadsansvaret bars av Örebro kommun. Den arkeologiska rapporten har utformats av Johnny Rönngren och Annica Ramström.

Figur 2. Karta över tätorten Glanshammar med de aktuella utredningsytorna markerade med svart skraffering. Skala 1:8 000.

*Figur 3. Den tvåvåningsbyggnad som in på 1900-talet stod strax utanför det norra undersökningsområdet. Årtalet för fotot är inte känt.
Foto: Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöbild.*

Bakgrund och kulturmiljö

Omkring 12 kilometer nordöst om Örebro centrum ligger tätorten Glanshammar. Det aktuella utredningsområdet är beläget mitt emot den medeltida kyrkan i Glanshammar, på andra sida Gamla Arbogavägen, vilken i äldre tider förband städerna Örebro och Arboga. Före tätortens tillväxt under 1900-tal omgavs kyrkan av åker och ängsmark samt enstaka byggnader knutna till kyrkan i form av församlingshem, klockare- och prästbostad (Rikets allmänna kartverk akt J112-73-22).

Glanshammars by, som före laga skiftet var en radby, är belägen på en höjd omkring 300 meter nordväst om kyrkan.

I det historiska kartmaterialet från tiden före laga skifte 1827–1828, nyttjades marken inom utredningsområdet som tre ytmässigt mindre åkertäppor. En av dessa åkertäppor är en utjord hörande till byn Eldvalla och belägen inom det södra utredningsområdet. Där finns även en hussymbol vilken, grundad på placeringen, är tolkad som en ängslada. De andra två täpporna benämns Glansbergstäppans lunda och Glansbergstäppans åker och är belägna inom det norra utredningsområdet. På storskifteskartan återfinns en hussymbol inom en särhägnad mellan de båda Glansbergstäpporna (Lantmäteristyrelsen akt 18-gla-67). Huset återfinns på ett fotografi från okänt år (se figur 3). Med stor sannolikhet rör det sig om ett torp benämnt Glansbergstäppan som med

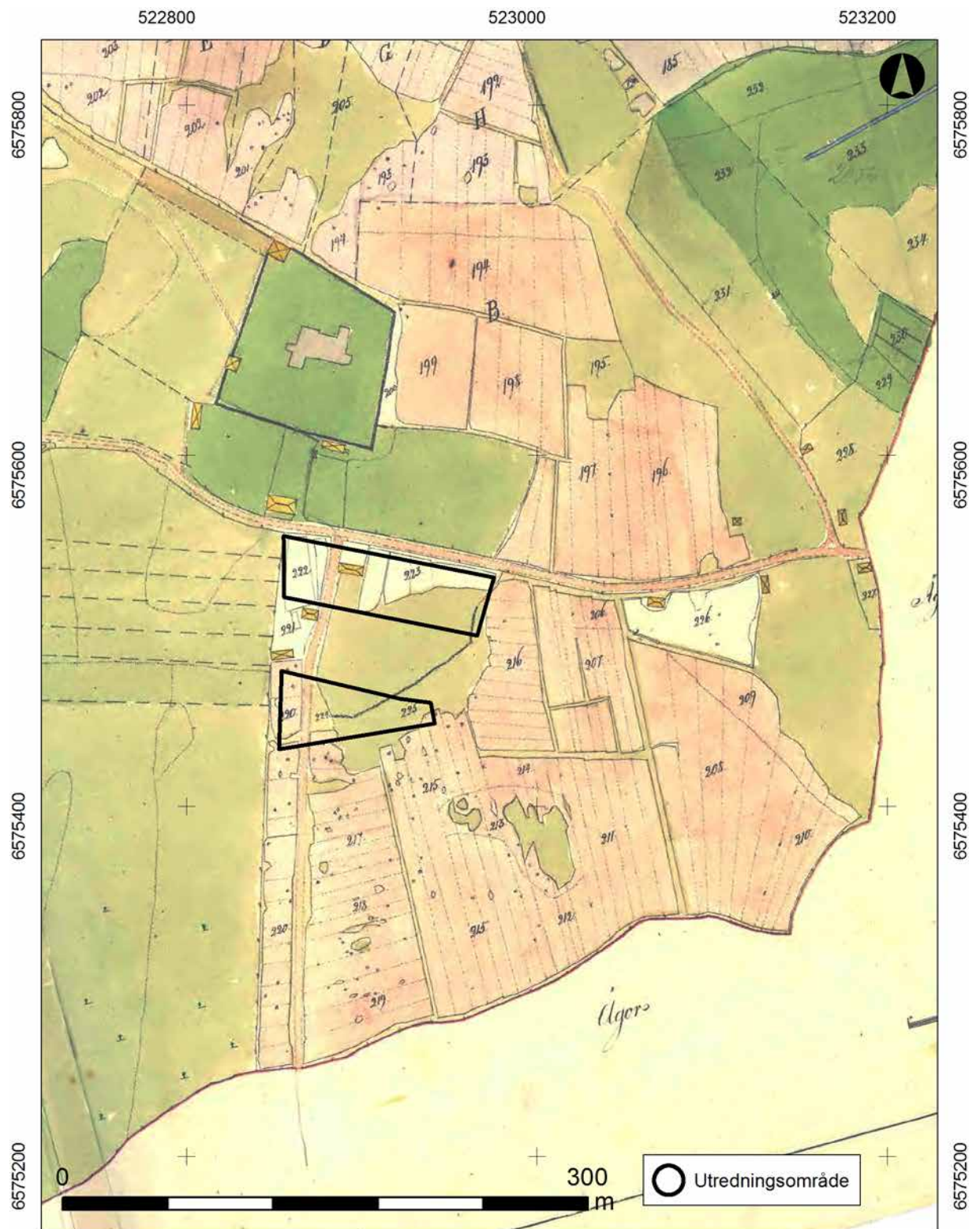
åren byggts ut. Från husförhörslängder och historiskt kartmaterial från Glanshammars by, är det inte möjligt att utläsa de olika torpens egennamn, då de endast benämns som torp eller backstugor i arkivmaterialet. Byggnaden på bilden kan också härröra från en av de från Glanshammars by, vid laga skiftet på 1850-talet, utflyttade gårdarna, där mangårdsbyggnaden fått byggningsyta där torpet tidigare stått.

På storskifteskartan återfinns också en äldre väg som leder från Glanshammars kyrka till byn Eldvalla (Lantmäteristyrelsen akt 18-gla-67). Vägen ligger inom det nu aktuella utredningsområdet.

Tidigare undersökningar

I Glanshammarstrakten har ett flertal arkeologiska arbeten utförts de senaste åren. De har främst varit kopplade till infrastrukturella projekt såsom en gång-och cykelväg och en ledning för vatten- och avlopp. Arbetena, som berört begränsade korridorer, har resulterat i flera utredningar och förundersökningar som visat på att Glanshammarsområdet har en obruten kontinuitet av bosättning och bebyggelse alltsedan vattnets avtagande omkring 4000 f.Kr. fram till idag.

I tätorten Glanshammar har endast en undersökning genomförts under senare år och den berörde ett område intill silvergruvan i Glanshammar, RAÄ-nr Glanshammar 64:1. Vid undersökningen framkom aktiviteter kopplade till gruvdriften (Appelgren 2011).

Figur 4. Karta över utredningsområdet på rektifierad karta från år 1827. Skala 1:1 000.

Figur 5. Helmut Bergold schaktar inom den södra utredningsytan.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa om fornlämnning skulle beröras inom detaljplaneområdet. Ytterligare ett syfte var att resultaten från den arkeologiska utredningen skulle utgöra ett fullgott underlagsmaterial i den fortsatta besluts- och planeringsprocessen.

Metod

Inom de båda utredningsytorna fanns ett flertal så kallade skyddsvärda träd, vars rötter inte fick skadas under arbetets gång. Schaktens placerades därmed med hänsyn till detta.

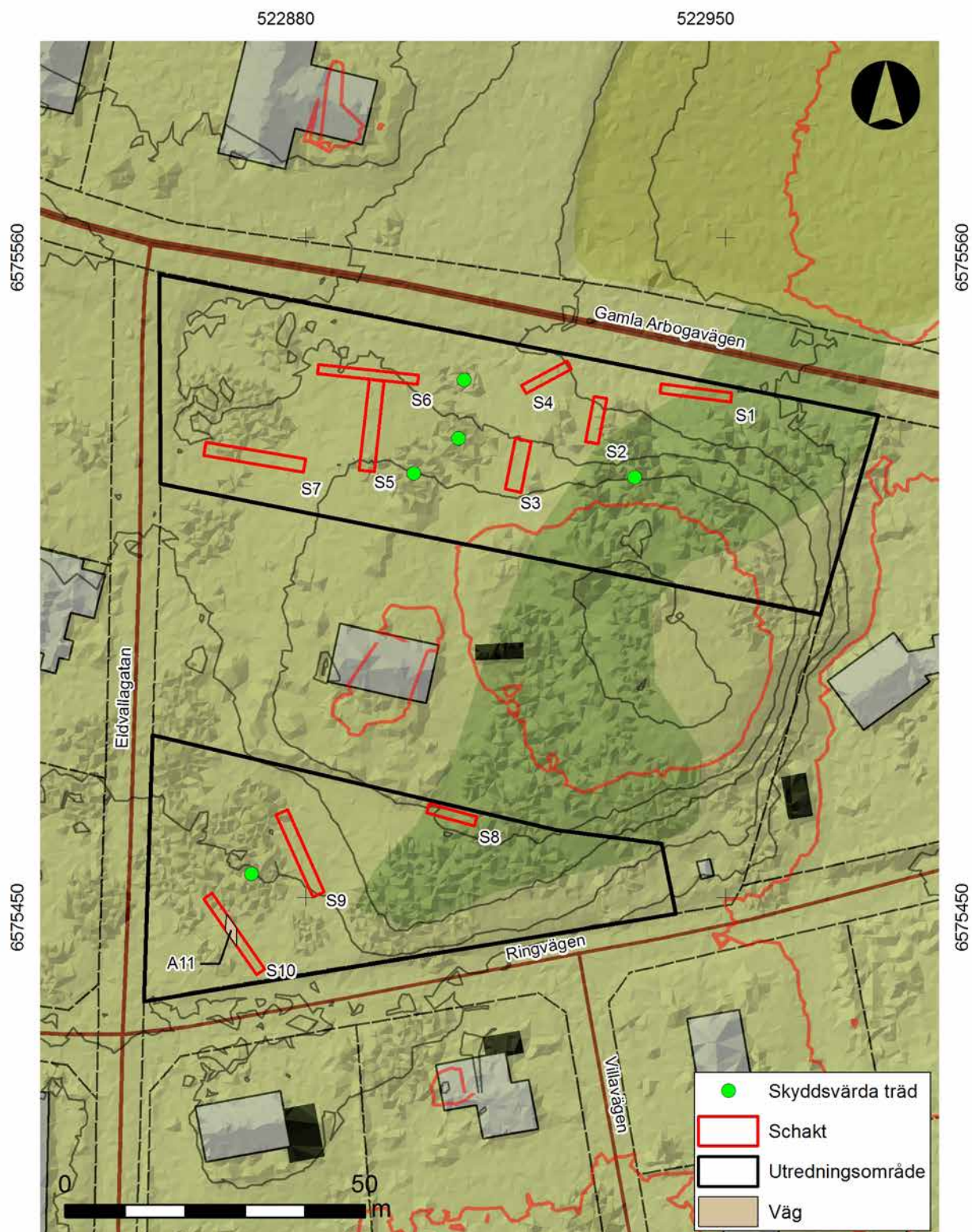
Schaktningen genomfördes med grävmaskin skiktvis ned till steril botten. Samtliga schakt och anläggningar mättes in med RTK-GPS och beskrevs. Den täta vegetationen försvårade inmätningen av schakten och vissa schakt har bearbetats digitalt i efterhand varvid det korrekta läget för schakten kan ha en avvikelse på upp till 0,5 meter i förhållande till korrekt läge i terrängen.

Resultat

I samband med fältarbetet grävdes totalt 10 schakt om sammanlagt 240 kvadratmeter uppdelat på en nordlig och en sydlig yta. Anledningen var att det mellan ytorna fanns en bebyggd tomt som inte skulle ingå i den arkeologiska utredningen.

I det norra utredningsområdet, inom fastigheten Glanshammar 7:2, grävdes sju schakt. Samtliga schakt hade en likartad stratigrafi. Under 0,05 meter grästorv fanns ett 0,3 meter tjockt matjordslager, vilket i sin tur överlagrade en undergrund av sandig morän. I schakt S5 och S6 påträffades tegelkross, spik och enstaka glas- och keramikskärvor i matjordslagret. Fynden daterades till sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. De tillvaratogs inte.

I det södra utredningsområdet, fastigheten Glanshammar 7:3, dominerades utredningsområdet av en höjd, med berg i dagen. I de lägre delarna av ytan drogs tre schakt, vilka uppvisade samma stratigrafiska sekvens som det norra utredningsområdet. I schakt S10 påträffades rester efter en äldre vägbank (A11). Vägbanken var 3 meter bred och 0,4 meter hög. Den var uppbyggd med i botten lagda naturstenar, upp till 0,4 meter stora, vilka täcktes av en tät grus- och sandpackning som utgjorde vägbeläggningen.

Figur 6. Schaktplan med de tio schakten S1-10 och vägbanken A11. Skala 1:1 000.

Tolkning

Det historiska kartmaterialet visar att det inom det norra utredningsområdet funnits bebyggelse under 1820-talet. Bebyggelsen har inte kunnat följas i husförhörlängder på grund av bristen på egennamn i kartmaterial och kyrkliga arkivalier, men återfinns på ett äldre fotografi från platsen. De fynd som återfanns i den norra delens schakt S5 och S6 faller väl ut med platsen för bebyggelsen, även om den utifrån fotografiet bör ha legat utanför undersökningsområdet. Gamla Arbogavägen har i tätorten Glanshammar delvis fått en ny sträckning i modern tid i och med byggandet av butik och parkeringsplats. För att inte röra kyrkomiljön gjordes nydragning av vägen längre söderut, ungefär i den sträckning där huset på bilden legat (se figur 3).

Vägbanken som påträffades i schakt S10 är en del av en äldre vägsträckning som löpt i nordsydlig riktning mellan Glanshammar och Eldvalla by. Vägen återfinns på storskifteskartan från år 1827 (Lantmäteristyrelsen akt 18-gla-67). Vägen utgör en övrig kulturhistorisk lämning enligt Riksantikvarieämbetets lämningstypslista trots att den är varaktigt övergiven och äldre än år 1850. Detta med anledning av att den inte har ingått i det allmänna vägnätet, varit en fädbodväg eller en kvarnstig.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Utredningens syfte var att fastställa om fornlämningar berördes av den aktuella exploateringen och att så långt möjligt beskriva dessa. Om det inom ramen för utredningens etapp 2, var möjligt att avgränsa fornlämningen skulle detta göras.

Utredningen har fastställt att inga fornlämningar finns inom den aktuella exploateringsytan. Däremot påträffades en övrig kulturhistorisk lämning i form av en äldre vägbank.

Arkeologgruppen AB föreslår inga ytterligare arkeologiska åtgärder inom fastigheterna.

Referenser

Tryckta källor

Appelgren, K. 2011. *Gruvhål i Glanshammar*. Närke, Glanshammars socken, Glanshammar 13:1, RAÄ 64:1. Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet UV Mitt, arkeologisk rapport 2011:29.

Kartor

Häradsekonomiska kartan, 1864–67, Rikets allmänna kartverk akt J112-73-22.

Glanshammar 1–4. Laga skifte, 1846, Lantmäterimyndighetens arkiv akt 18-gla-95.

Glanshammar 1–4. Storskifte, 1828. Lantmäterimyndighetens arkiv akt 18-gla-67.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Samtliga schakt grävdes med en skopbredd om 1,5 meter om inget annat anges.

Schaktnr	Längd/m	Djup/m	Beskrivning
1	11	0,2	Under 0,05 meter tjock grästorv fanns en steril av sandig morän.
2	6	0,2	Under 0,05 meter tjock grästorv fanns en steril botten av grå lera.
3	7x2,5	0,3	Under 0,05 meter grästorv fanns ett 0,25–0,3 meter tjockt lager av matjord. Under matjorden fanns den sterila botten av grå lera innehållande plogspår.
4	8	0,4	Under 0,05 meter grästorv med botten av steril lera.
5	13	0,4-0,5	Under 0,05 meter grästorv och 0,3 meter matjord fanns en steril botten av sandig morän.
6	12	0,4	Under 0,05 meter grästorv och 0,3 meter matjord fanns en steril botten av sandig morän.
7	14	0,3	Under 0,05 meter grästorv och 0,25 meter matjord fanns en steril botten av sandig morän.
8	8	0,2	Under 0,05 meter grästorv fanns en steril botten av silt.
9	15	0,3	Under 0,05 meter grästorv och 0,1 meter matjord fanns en steril botten av sandig morän.
10	15	0,4	Under 0,05 meter grästorv och 0,3 meter matjord fanns en steril botten av sandig morän. I schaktet fanns en vägbank uppbyggd med sten i botten och gruslager som täckte stenen.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:11

